

IZBORI POD LUPOM

broj
dana do
izbora

Građanske inicijative će kontinuirano pratiti i evidentirati slučajeve kršenja slobode izražavanja, okupljanja i udruživanja tokom predizborne kampanje. Ukazivaćemo na sve propuste i nezakonite radnje tokom izborne kampanje, uključujući slučajeve zloupotrebe javnih resursa i javnih funkcija u svrhu vođenja kampanje. O svim ovim pitanjima izveštavaćemo zainteresovanu javnost na nedeljnom nivou.

Uvod

Izborna lista Ujedinjena Srbija u kampanji bez ograničenja

Svetski servis BBC otkrio je desetine stranica na Fejsbuku koje su tokom poslednjih mesec dana objavljivale plaćene političke oglase protiv studentskog pokreta, sa neproverenim optužbama. Iako su politički po sadržaju, oglasi ne sadrže jasno naznačene podatke o tome ko ih je platio, iako to zahtevaju pravila kompanije Meta, u čijem je vlasništvu Fejsbuk. Pored činjenice da Zakon o finansiranju političkih aktivnosti zabranjuje strano finansiranje političkog oglašavanja, BBC je utvrdio da su svi oglasi do 16. oktobra plaćeni u rumunskoj valuti, u ukupnom iznosu od najmanje 29.437 leja, odnosno oko 5.500 evra. Prema podacima Mete, najmanje tri oglasa platila je rumunska firma, a većina stranica otvorena je 9. i 10. septembra, kada su raspisani izbori. Od 2026. godine, stranice koje promovišu sadržaje povezane sa izborima u Srbiji, a nisu direktno povezane sa strankama, moraju da se prijave Agenciji za sprečavanje korupcije ako planiraju da potroše više od četvrtine prosečne mesečne plate, odnosno oko 300 evra. BBC navodi da je pronašao najmanje četiri stranice koje su prešle taj prag. Profilne fotografije na tim stranicama generisane su veštačkom inteligencijom, dok njihovi nazivi ne upućuju na politički sadržaj. Jedan od snimaka sa milionskim brojem pregleda bavio se muslimanskom veroispovešću kandidatkinje Sanele Ramadanović, a ispod njega objavljeno je na stotine komentara koji sadrže govor mržnje. Kako prenosi BBC, meta targetiranja bio je i rektor Univerziteta u Beogradu Vladan Đokić.

Član Saveta Regulatornog tela za elektronske medije (REM), advokat Rodoljub Šabić, naveo je u pisanoj izjavi da je predsednik Saveta REM-a, Stevica Smederevac, zakazao u petak, 16. oktobra elektronsku sednicu na čijem je dnevnom redu bilo 13 predloga za pokretanje ispitnog postupka protiv medija za koje je postojala osnovana sumnja da su kršili standarde utvrđene Zakonom o elektronskim medijima. Šabić je dodao da su pojedini članovi REM-a glasali protiv pokretanja ispitnog postupka protiv svih 13 medija, uprkos podnetim dokumentovanih i argumentovanih prijava. Ocenio je da su oni još jednom potvrdili potpunu nespremnost da doprinesu nezavisnom delovanju REM-a, odnosno da stanu u zaštitu standarda utvrđenih Zakonom. Od pomenutih 13 predmeta, čak 10 se odnosilo na TV Informer čiji je monitoring izveštavanja odbijen na sednici REM-a 28. septembra. U izveštajima koji se odnose na Informer stručna služba dokumentovala je brojne primere prikrivene izborne propagande, dominaciju i afirmativno izveštavanje o izornoj listi Aleksandra Vučića, negativne kampanje protiv Studentske liste, kršenja prava na privatnost i dostojanstvo ličnosti, kao i nepoštovanja obaveze da se predizborni sadržaji jasno označe.

Biro za društvena istraživanja (BIRODI) saopštio je da su televizije sa nacionalnim pokrivanjem pretvorile izbornu kampanju u promociju liste Aleksandar Vučić - Ujedinjena Srbija i diskreditaciju liste Studentska lista - Studenti pobeđuju. Sistemski i sistematično se krše Zakon o elektronskim medijima i Pravilnik o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga, ističe BIRODI u analizi. Kako se navodi, od ukupno monitorisanih 25.595 minuta izborna lista "Ujedinjena Srbija" koju predvodi Aleksandar Vučić predstavljena je ukupno 12.878 minuta od kojih je pozitivno konotirano 12.330 minuta, odnosno 96% od ukupnog vremena. Studentska lista predstavljena je ukupno 10.024 minuta, od kojih je 9.514 minuta (95%) negativno konotirano u okviru 24-časovnog monitoringa pet televizija sa nacionalnim pokrivanjem. BIRODI ističe da zakonska obaveza REM-a nije da vrši statističku evidenciju kao osnovu za studije o izveštavanju medija, već da sakupljene podatke stavlja u kontekst indikatora za kršenje medijskih zakona i pravilnika i sankcionisanje pružalaca medijskih usluga.

Istraživački portal KRIK došao je do niza snimaka koje su načinili državljani Srbije koji žive u Beču, a koji svedoče o tome kako se manipuliše prijavljivanjem za glasanje u ovom gradu – koji ima jednu od najvećih srpskih zajednica u dijaspori. Udruženje Srba u Austriji koje je blisko SNS, protiv zakona registruje građane za glasanje na predstojećim parlamentarnim izborima. KRIK objašnjava kako ovo udruženje u Beču praktično radi kao ispostava ambasade, a kroz ovaj proces članovi udruženja vrbuju da se na izborima glasa za Aleksandra Vučića, nudeći poklone i politički materijal SNS-a. KRIK je otkrio da im popularna srpska pekara, koja je u komšiluku, pomaže u ovome. Ambasada Srbije u Austriji je, sa druge strane, pojedinim građanima u dijaspori otežala ili čak odbila prijave za glasanje, pa su morali da se za to obrate udruženju. Stručnjaci za KRIK kažu da je ovim prekršeno više zakona, čime se ugrožava izborni proces u dijaspori.

Moguća izborna manipulacija

Posmatračka misija Centara za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA) saopštila je da građanima u Subotici i drugim gradovima Srbije stižu pozivi za glasanje na imena osoba koje ne poznaju i koje, prema njihovim saznanjima, ne žive na njihovim adresama, što može ukazivati na neažurne evidencije, administrativne greške, ali i moguće manipulacije biračkim spiskom. Stanari zgrade u Ulici Petefi Šandora 2A u Subotici prijavili su da su dobili pozive za nepoznate osobe, na kojima su navedeni sprat nula i stan nula, iako takvi sprat i stan ne postoje u zgradi. Zamenik člana Komisije za reviziju, verifikaciju i kontrolu tačnosti i ažuriranje biračkog spiska Crte Vladimir Erceg je upozorio da takvi slučajevi ne znače automatski izbornu manipulaciju jer mogu biti posledica neprijavljenog preseljenja, nepotpunih adresnih podataka ili grešaka u evidenciji.

Na parlamentarnim izborima 25. oktobra učestvuju 18 izbornih listi, a oko 50% njih ima status nacionalne manjine. Neke liste imaju veze sa SNS-om, druge koriste povlašćeni status manjinskih lista ili gotovo da nemaju vidljivu političku aktivnost. BIRN istražuje kako njihovi predstavnici mogu da utiču na važne odluke o sprovođenju izbora. Zakon manjinskim listama daje povlašćen položaj u smislu da ne moraju da pređu cenzus od tri odsto, potrebno im je i manje potpisa podrške za kandidovanje izborne liste – 5.000 umesto 10.000. Zato je važno utvrditi da li manjinske liste zaista zastupaju interese manjine ili postoje i slučajevi u kojima se povlašćeni status koristi na način koji otvara pitanje njihove autentičnosti. Među manjinskim listama ima političkih organizacija sa dugogodišnjim prisustvom na izborima, ali istovremeno, na izborima učestvuju i novije političke organizacije, od kojih neke na svojim listama nemaju nijednog ili gotovo nijednog pripadnika manjine koju tvrde da predstavljaju, a na pojedinim listama nalaze se i kandidati, koji su ranije bili na listi SNS. Sofija Mandić, članica RIK-a, smatra da je ovoliki udeo manjinskih lista sumnjiv iz ugla regularnosti izbornog postupka. Kao dodatni problem izdvaja postupanje RIK-a, za koji tvrdi da ne ispituje suštinski da li pojedine liste zaista imaju za cilj zaštitu prava i interesa nacionalnih manjina, iako je, prema njenom tumačenju, na to obavezan zakonom.

Sloboda izražavanja

Nemogućnost (bezbednog) izveštavanja sa SNS skupova

Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM) osuđuje kontinuiranu praksu onemogućavanja nezavisnim novinarima da izveštavaju sa skupova Srpske napredne stranke (SNS). Na mitingu izborne liste „Aleksandar Vučić – Ujedinjena Srbija“ u Novom Sadu došlo je do grubog odgurivanja reporterke Mašine koja je pokušavala da postavi pitanje bivšem predsedniku. Na urednika portala Razglas Njuz Žarka Bogosavljevića nasrnuo je jedan od okupljenih pristalica SNS i udario mu telefon uz psovke. ANEM sa posebnom zabrinutošću ističe da su policajci u civilu u toku samog mitinga SNS-a iz mase izdvojili saradnika portala Pazovačke, udaljili ga sa skupa, pretresli mu ranac i uzeli podatke iz lične karte. Posebno zabrinjava to što je većina nezavisnih novinara koji su izveštavali sa predizbornog skupa vladajuće stranke u Novom Sadu odbila da nosi novinarska obeležja i vidno istaknute akreditacije, zbog bojazni po sopstvenu bezbednost na radnom zadatku.

Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) i ANEM osudili su onemogućavanje rada novinaru Mašine na skupu SNS u Surčinu i uskraćivanje pristupa novinarima Bečejskog mozaika i Webinfa tribini državnih i lokalnih funkcionera sa penzionerima u Bečeju. Istakli su da ovo predstavlja neprihvatljivo ograničavanje prava javnosti da bude informisana, posebno manje od nedelju dana pred izbore. Nakon skupa Studentske liste u centru Surčina održan je miting SNS-a uz koncert, a novinaru portala Mašina, koji je snimio nekoliko kadrova, potom je onemogućeno da nastavi snimanje. Istovremeno, novinarima Bečejskog mozaika iz Bečeja i Webinfa iz Novog Bečeja nije dozvoljeno da prisustvuju tribini državnih i lokalnih funkcionera sa penzionerima u Bečeju, iako su njihove redakcije dobile poziv za događaj i akreditovalе svoje predstavnike.

Represija i targetiranje građana, novinara i medija

Odbornica Zeleno-levog fronta (ZLF) u Smederevu, Una Branković, izjavila je da je njen automobil ponovo uništen, ovog puta crvenim sprejem, tačno godinu dana nakon što je vandalizovan kiselinom. ZLF ocenio da je reč o zastrašivanju i progonu zbog njenog aktivizma, što potvrđuju i reči Une Branković koja je rekla da je pre nedelju dana na ulazu u njenu zgradu napisano da je "blokaderka", uz strelicu usmerenu ka njenom stanu. Kopredsednik ZLF Radomir Lazović ocenio je da su napadi i zastrašivanje aktivista neprihvatljivi u demokratskom društvu i zatražio da nadležni procesuiraju slučaj i pronađu odgovorne.

Televizija Forum iz Prijepolja saopštila je da je na kanalu 596 Supernove, na kojem se godinama nalazi, dana 19. oktobra došlo do promene signala, te da se umesto njenog programa emituje sadržaj televizije koja reemituje program TV Informer. Kako je navedeno u saopštenju objavljenom na društvenim mrežama, naziv TV Forum i dalje se nalazi na listi kanala pod brojem 596, ali program koji se trenutno emituje nema nikakve veze sa tom medijskom kućom. Iz TV Foruma navode da su kontaktirali operatera, ali da nikakve konkretne odgovore nisu dobili. Dok čekaju zvanične informacije operatera, iz TV Foruma navode da gledaoci njihov program mogu da prate putem antene, na kanalu 596 na IPTV-u, kao i na drugim platformama.

ANEM osuđuje još jednu pretnju fizičkim nasiljem na glavnog i odgovornog urednika portala Žig info Željka Matorčevića nakon što je objavio tekst o takozvanim „fantomskim biračima“ na adresi pogrebnog preduzeća u Grockoj. Urednik „Žig info“ podneo je krivičnu prijavu protiv Vesne Dušić za ugrožavanje sigurnosti iz člana 138 Krivičnog zakonika uz molbu tužilaštvu i policiji da hitno ispituju i preduzmu odgovarajuće mere. Matorčević je naveo da oseća duboki strah i zabrinutost za svoju i bezbednost svoje porodice što je naročito opravdano u kontekstu napada iz oktobra 2018. kada je urednik „Žig info“ zadobio teške telesne povrede.

Lider pokreta "Ljubav, vera, nada" i novinar KTV-a, Nemanja Šarović, objavio je da je napadnut u Beogradu dok je pravio reportažu o tajnim kol centrima SNS. Šarović je na svom nalogu na društvenoj mreži X naveo da ga je sa leđa napao nepoznati počinilac i da mu je udarcem izbio mobilni iz ruke. Šarović je dodao da je posle toga bio u Urgentnom centru, kao i da je zatim dao izjavu u policijskoj stanici.

Novi slučajevi korišćenja nedozvoljenih špijunskih softvera

Tužilački saradnik Javnog tužilaštva za organizovani kriminal Rade Bajić istakao je da smatra da je bio meta zabranjenog špijunskog softvera isključivo zato što je, ispred Javnog tužilaštva za organizovani kriminal, bio deo javnotužilačkog tima koji je sproveo istragu zbog sumnji da je odlukama Vlade Srbije od 14. novembra 2024. godine, protivno odredbama Ustava i niza zakona, ukinuto svojstvo nepokretnog kulturnog dobra zgradama Generalštaba i Ministarstva odbrane u Beogradu. Dodao je da majući u vidu nepodeljeno mišljenje stručne zajednice da su špijunski softver Pegasus i slični virusi zapravo oružja represije, jedini zaključak koji se nameće jeste da živimo u vremenu opšteg nasilja prema svim slojevima društva, koje generiše ovdašnja vladajuća struktura

Na zvaničnom nalogu Univerziteta u Beogradu na društvenoj mreži Instagram, Đokić je naveo da je organizacija Citizen Lab u saradnji sa Share fondacijom potvrdila da je u njegovom mobilnom telefonu pronađen špijunski softver, te da to otkriće govori o ozbiljnom napadu na njegovu privatnost, bezbednost i integritet funkcije rektora. U objavi se navodi i da ovo nije samo napad na njega lično, kao i na njega kao rektora Univerziteta u Beogradu, već je ugrožavanje privatnosti podataka, kontakata i komunikacije.

Sloboda udruživanja

Studenti u blokadi saopštili su da su počeli pretresi objekata u, kako kažu, cilju hapšenja studenata. Prvi na udaru je bio Lazar Mišić jer je policija pretresala objekte za koje tvrdi da ih Lazar navodno koristi. Njegovi advokati su već uključeni u postupak i potvrđuju da Lazar za sada nije lišen slobode. Njegov advokat Marko Drašković dodaje da nije dobro kada nezakonitim pretresom rukovodi javni tužilac Višeg javnog tužilaštva u Beogradu. Student Luka Pešić objavio je snimak na kojem se vidi grupa policajaca na splavu "4. juli" u Zemunu i naveo kako su studenti taj splav koristili prethodnih nedelja. Studenti su poručili da time neće biti uplašeni, ućutkani, niti naterani da odustanu.

Sloboda okupljanja

Između pristalica Studentske liste i SNS došlo je do verbalnog, a potom i fizičkog sukoba na protestu koji su i jedni i drugi organizovali u Čačku. Između dve suprotstavljene strane građana došlo je do sukoba kada su pristalice SNS otele zastavu pristalicama Studentske liste, a u jednom trenutku iz automobila u pokretu jajima su gađane pristalice SNS. Veće sukobe sprečila je policija koja je kordonom uspela da razdvoji suprotstavljene građane.